

Interview Pat Donnez

Aan de vooravond van de 10-jarige viering van het huisvandeMens op 11 september organiseren we een filosofisch diner met Pat Donnez. Pat stemde in met een interview voor de Halse Geus, om dit gebeuren wat te kaderen.

Bedankt Pat dat je dit interview wilde houden. De inspiratie van het filosofisch diner hebben we gehaald bij onze collega's van Mechelen, waar jij een Agape hebt voorgezeten. Toen we jou vroegen om nogmaals een gelijkaardig diner bij ons voor te zitten was je direct enthousiast. Zou je wat kunnen verduidelijken wat dat juist was, Agape?

We moeten het niet uitvinden, de oude Grieken kenden Agape al. De onbaatzuchtige liefde, zo iets. Wat ik er onder versta is een vredesmaal, of beter een vriendenmaal, waar je letterlijk de vrede al etend deelt en doorgeeft aan en met elkaar. Dat klinkt misschien wat Phil Bosmansiaans, maar daar komt het wel op neer. Eten brengt vanzelfsprekend mensen bij elkaar. Als je de tijd neemt om samen te eten, dan leidt eten vanzelf tot aandacht voor elkaar en voor wat er op je bord ligt. Dat vind ik niet onbelangrijk. Al etend luisteren en praten. En dat zijn drie dingen die nu in de verdrukking zijn geraakt.

Het eten, as such... Meer dan 20% van de Vlamingen neemt nooit nog een ontbijt. Voedselkundigen zeggen dat het ontbijt de belangrijkste maaltijd van de dag is, omdat je daar het voedsel opneemt om de rest van de dag door te komen. Voor veel mensen is dat vandaag niet meer evident, de dag door komen, jezelf letterlijk op de been houden. Als 20% zegt het niet te doen omdat ze geen tijd of zin hebben, dan zegt dat veel. Het betekent dat het eten delen in de verdrukking komt.

Het spreken is evenzeer geërodeerd. Er is waarschijnlijk nog nooit zoveel gekakeld, gewhatsappt, getwitterd, gefacebookt, want dat bestond vroeger allemaal niet. Het geklets... Maar het echte spreken met elkaar is wat we verleren. En de paradox is dat we nog nooit zozeer technisch in staat zijn geweest om letterlijk te communiceren met elkaar, terwijl we nog nooit zo weinig werkelijk met elkaar hebben gepraat.

Het luisteren, tenslotte is zo goed als verdwenen. Ik ben behalve auteur ook interviewer en dat is iemand die niet veel meer moet kunnen dan luisteren, actief luisteren. Maar dat blijkt voor veel mensen moeilijk te zijn. En als we die drie dingen op een avond op een natuurlijke manier kunnen samenbrengen, dan vind ik dat fantastisch. En dit is reeds een aantal keren gelukt met het huisvandeMens. Vandaar mijn enthousiasme.

U zegt, ik ben een interviewer. Als u uzelf moest interviewen, welke vraag zou u zichzelf dan stellen?

Hmm Zit je op een berg of zit je in een dal? Het is de eerste vraag van mijn radioprogramma op Klara. (lacht). Nee, mijn vraag aan mezelf zou zijn: Aangenomen dat u eerder nog nooit een moord heeft gepleegd, kan u dan ook verklaren waarom het er nog nooit van is gekomen? Een lastige vraag van Max Frisch. Hij heeft een prachtig boek geschreven, een dagboek, waarin hij een lijst heeft gemaakt van 275 gênante vragen, over geld, huwelijk, gezin, vaderlandsliefde en de dood. . “Houdt u van iemand?”, is een vraag die ik zou durven te stellen. “En waarom dan?” “Zou u uw moeder willen zijn”, vind ik ook zo’n mooie vraag. Vragen die ik overigens nog nooit iemand heb gesteld.

En waarom die vragen? Hebben die iets gemeenschappelijk?

Kijk, wat wordt je geleerd in een journalistenopleiding? Dat zijn de 5 W’s: wie, wanneer, waar, wat... En de laatste dat is de meest onfatsoenlijke vraag, de meest bedreigende vraag, de vraag die er waarschijnlijk het meest toe doet en dat is ‘waarom’. Waarom doet u wat u doet? Of waarom doet u niet wat u zou moeten doen en waarom doet u wel wat u niet zou moeten doen? Dat kun je een politicus voorleggen, een gemakkelijk slachtoffer, hoewel ze vandaag zozeer getraind zijn om ook op dat soort vragen een vluchtweg te nemen.

Ligt een waarom-vraag vaak niet moeilijk, omdat die verkeerd wordt gesteld: als een ter verantwoording roepen, een aanval, in plaats van een opening die ruimte schept om te luisteren naar wat die persoon te zeggen heeft?

Dat zou kunnen ja.

Dat is wat we willen doen met het filodiner. De vraag stellen van het waarom van de eigen ideologie, omdat die vaak oppervlakkig of vanzelfsprekend wordt ingevuld. Wij hebben in ons vorig gesprek een analogie gemaakt tussen ideologie en vaandel, i.e. een instrument om in de publieke ruimte bij elkaar te komen en tegen een gemeenschappelijke vijand te vechten of zich rond een stelling te verzamelen, zoals rond abortus of euthanasie. Dit heeft zeker zijn nut, maar het kan ook een manier zijn om zich er gemakkelijk van af te maken. Ik ben vrijzinnig humanist, en daarmee is alles gezegd, terwijl de echte zingevingsvraag dan maar begint.

Absoluut mee eens. De keer dat ik voor de vrijzinnig humanisten wordt uitgenodigd om te debatteren over Camus of voor een lezing of een Agape, ontloop ik nooit die potsierlijke displays die aan de ingang staan opgesteld: Gelukkig zonder god. Ja... en dan? Als antwoord krijg ik dan dat het polyinterpretabel is. Ja, en dan? Ik vind het potsierlijk. Waarom? Omdat je daar alleen maar zegt waar je niet voor staat. En als ik dat zeg, dan krijg ik vaak mensen die het schuim op hun lippen

krijgen omdat ze zich uitgedaagd en geprovoceerd voelen, omdat ze denken dat ze een mol hebben binnengehaald. Maar dat is helemaal niet de bedoeling. Ik ben ontzettend geïnteresseerd in mensen, bijna op het deerniswekkende af, waardoor ik er ook vaak van weg blijf. Maar tegelijkertijd geraak ik er nooit op uitgekeken. Als journalist is het mijn ontzettende voorrecht om iemandbinnenste buiten te keren. En als ik daar zelf niet in investeer en mezelf mee bloot geef, dan blijft het doodstil. Het werkt alleen als er een basis van vertrouwen is, als er iemand tegenover mij zit en weet: die heeft niet de ambitie om mij te fileren, om mij belachelijk te maken of om zichzelf interessant te maken.

Ik heb het wat ongemakkelijke idee dat nogal wat collega's van mij een interview verwarren met een autobiografisch portret, waarbij ze vragen stellen die langer zijn dan het interview zelf en met de geïnterviewde als een soort collaterale schade. "Jammer dat er iemand tegenover mij zit, want het had ook zonder gekund." En wat ik al helemaal verontrustend vind is dat scherpzinnigheid en kritische geest heel vaak wordt verward met arrogante, zelfingenomen, vijandige vragen stellen. Je kunt gemakkelijk een politicus of een slijkverdienende ondernemer met een paar gerichte vijandige vragen onderuit halen en als je daarop gaat liggen, dan krijg je niet veel meer dan wat gestotter. Als je echter geïnteresseerde vragen stelt en wilt weten waarom, als je stiltes durft in te lassen, dan zal zo iemand zichzelf wel ontregelen en ontluisteren. Zo krijg je veel meer informatie.

Is dit luisterend vragen moeilijk bij een interview voor de VRT of voor een publieke instelling? Er bestaat zo iets als de idee dat we in een vrije en open samenleving leven, maar is die vrijheid niet verdrongen naar de privé ruimte door een te hanteren correctheid in die publieke ruimte?

Hmm, ja. Eigenlijk zouden we daar ook een avond over kunnen organiseren. Op het eerste gezicht zou je kunnen denken dat de openbare ruimte ontzettend 'intiem' geworden is. In de openbare ruimte als agora, als publieke discussieruimte, is er geen enkele intimiteit meer die niet openbaar kan worden gedeeld. Een recent voorbeeld. Een kind van 12 is erg ziek en wordt met naam en toenaam genoemd en nog net niet waar het woont. De vraag die op het spel staat is of hij het recht heeft om uit het leven te stappen. Dat is zo een fundamentele, tedere, confronterende, intimistische vraag. Die zou in de intimiteit van het gezin moeten worden beslist, door de vader en moeder, of vader en vader, dat maakt niet uit. En we kunnen er natuurlijk met z'n allen over nadenken, dat is zelf goed. Alleen zie je dan dat die vraag in de media meteen wordt geperverteerd. Het wordt bijna pornografisch. Iedereen gaat zich dan bemoeien met dat kind. Ik heb soms het idee dat we intimiteit en kwetsbaarheid koste wat het kost willen veropenbaren, maar de beweegredenen zijn lang niet altijd integer.

Dus het zou meer binnenskamers moeten?

Nee, ik bedoel dat de kwaliteit van het debat soms mangelt aan integriteit. Ik heb vaak het idee dat bij fundamentele issues zoals leven en dood, euthanasie, seksualiteit, vaak op de rug van een kwetsbare groep van de samenleving een ideologische oorlog wordt gevoerd.

**En u doet een oproep aan de openbare instellingen om meer integriteit te tonen in het spreken?
Om vanuit het ideologische speelveld meer de persoonlijke ruimte te respecteren?**

Ja. Ik denk dat nagenoeg alle belangrijke vragen die wij ons als gemeenschap kunnen stellen, vragen zijn waar een grote weerloosheid aan ten grondslag ligt. En twijfel, anders stel je geen vragen. Een gereede of een onredelijke twijfel, dat maakt eigenlijk niet uit, een worsteling. Het zijn vragen die zo menselijk zijn dat je bijna uit steen moet zijn opgetrokken om er ongevoelig voor te blijven. Alleen heb ik niet het idee dat bij het debat dat er wordt rond gevoerd veel kwetsbaarheid of weerloosheid aanwezig is. De juridisering van dat soort vragen, de economische impact die het vaak meekrijgt, de politieke vertaling, die staan net die kwetsbaarheid en weerloosheid in de weg. Lucebert stelt dat alles wat van waarde weerloos is en dat moet je ook in die publieke ruimte durven toestaan.

Ik denk dat die kwetsbaarheid je verder brengt, ook voor politici en leidinggevenden. Ok, die 'oprechtheid' is door woordvoerders en spindokters ondertussen zo uitgebuit dat je er bijna onwel van wordt. Maar een politicus die in alle sereniteit en oprechtheid zegt "ik weet het niet", die zal meer worden gewaardeerd dan wie krampachtig probeert te doen alsof hij het wel weet.

In Canada en Australië staan ze op dit vlak verder dan bij ons. Er heerst meer openheid. Daar zijn ze ook een besluitvorming aan het ontwikkelen die gedeeltelijk rechtstreeks door belanghebbenden wordt uitgevoerd. Het is de buurt die beslist waar er een nieuwe brug komt, de wijk die beslist waar en hoe de voet- en fietspaden worden aangelegd.

En dat is niet tegengesteld aan het te veel aan meningen?

Nee, helemaal niet. We moeten onze representatieve democratie kunnen combineren met een deliberatieve democratie, waar je voor bepaalde lokale projecten mensen mee laat beslissen. Mensen zullen dan kiezen voor die oplossing waar de lokale gemeenschap beter van wordt. Ik kijk met grote ogen naar Jan Gehl, Deense architect en urbanist. Wat die wereldwijd realiseert van Time Square in New York tot Christchurch in Nieuw-Zeeland, gewoon door goed te luisteren naar de mensen waar het project plaatsvindt, te vragen naar wat hun noden zijn en die allemaal in kaart te brengen. En wat is het antwoord: leefbaarheid, laagbouw, de stad autovrij maken, fietspaden. Ik kom terug van Brussel en ben begeistert door die hele binnenstad die nu voor een groot gedeelte autovrij is. Binnen de kortste keren wordt het ingenomen door mensen, er is toch niets mooier?

Ruimte geven aan mensen, medemenselijkheid en participatie

Ja, dat is voor mij vrijzinnig humanisme. Fantastisch. Zet een aantal tafels en wat stoelen op straat en mensen beginnen daar dingen mee te doen. Ik heb mensen zien skateboarden en picknicken waar een jaar geleden nog auto's reden. Het voorbeeld van Times Square is revelerend. Als je 10 jaar geleden op Times Square liep, deed je dat met het risico op je eigen leven. De kans dat je het plein overstak naar Broadway en door een taxi overreden werd, was reëel. 90% Van de mensen die op Times Square rondhangen, zijn voetgangers, 10% zit in auto's. 10% van de ruimte was voor voetgangers, 90% voor de auto's. Jan Gehl heeft eenvoudigweg het principe omgedraaid. Geef de voetganger wat de voetganger toekomt, het komt de leefbaarheid ten goede. Er is niemand in heel New York, die het nog anders zou willen.

Beste Pat, ik dank je voor het interview en kijk uit naar het filodiner.

Graag gedaan. Ik ben er zeker van dat het prettig gaat worden. En lekker natuurlijk.